

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені АДМІРАЛА МАКАРОВА

ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК НУК

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 18

Миколаїв
2025

Редакційна колегія збірника:

Берестнєв В. Б., заслужений тренер (Миколаїв);
Бобіна О. В., канд. іст. наук, доц. (Миколаїв);
Гогоренко О. В., канд. філол. наук (Миколаїв);
Деркач В. М., заслужений тренер, канд. наук
з фіз. виховання та спорту, доц. (Миколаїв);
Карсканова С. В., канд. психол. наук, доц. (Миколаїв);
Коваль С. С., канд. фіз.-мат. наук, доц. (Миколаїв);
Матвієнко Л. В., канд. іст. наук, доц. (Миколаїв);
Матійко О. В., заслужений діяч мистецтв (Миколаїв);
Міняйлова А. В., канд. пед. наук, доц. (Миколаїв);
Наливайко В. С., канд. техн. наук, проф. (Миколаїв);
Трибулькевич К. Г., д-р пед. наук, доц. (Київ);
Філатова О. С., д-р філол. наук, проф. (Миколаїв);
Філіппова Н. М., канд. філол. наук, проф. (Миколаїв);
Чугуєва І. Є., канд. психол. наук, доц. (Миколаїв);
Шаповалова І. В., канд. філос. наук, доц. (Миколаїв)

Відповідальний за випуск: **Бобіна О. В.**

*Друкується за рішенням Вченої ради
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
(протокол № 4 від 26.11.2025 р.)*

Гуманітарний вісник НУК: збірник наукових праць. — Випуск 18. —
Г 94 Миколаїв : Іліон, 2025. — 156 с.

У віснику опубліковані статті, що узагальнюють досвід роботи та результати досліджень у сфері вищої освіти та інших галузях знань. Основні рубрики вісника відповідають напрямам гуманітарної підготовки та соціально-гуманітарної освіти, яка здійснюється Навчально-науковим гуманітарним інститутом Національного університету кораблебудування. Вісник розрахований на викладачів, наукових працівників, фахівців, молодих науковців у сфері вищої освіти.

УДК 001(062.552)

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2025

УДК 159.944.4

Михальченко Н. В.

професор кафедри початкової освіти, Навчально-науковий педагогічний інститут імені В. О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна Миколаїв),
madamnatali1976@ukr.net

Криницька О. О.

студентка спеціальності 053 Психологія, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), indigofond@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНІ ПОДІЇ: КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ, ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ

Стаття узагальнює результати дослідження методів психологічної підтримки осіб, які пережили травму. Ці результати допоможуть визначити ефективність та адаптивність методів до різних груп клієнтів та розробити більш результативними стратегії та психокорекційні програми роботи з ними. Потреба у своєчасній та якісній психологічній підтримці осіб, які пережили травматичну подію для збереження індивідуального психічного здоров'я людини та для стабільності соціуму є надзвичайно важливою саме сьогодні, коли кількість випадків психотравмуючих ситуацій невпинно зростає.

Ключові слова: психологічна травма, посттравматичний стресовий розлад, психологічна підтримка, діагностика, психокорекційні програми.

Актуальність теми. Сучасне суспільство все частіше стикається з травматичними подіями, які мають глибокий вплив на психічний стан особистості. Військові конфлікти, техногенні катастрофи, насильство, втрата близьких та інші кризові ситуації формують високий рівень психологічної напруги, що може призводити до розвитку посттравматичних стресових розладів. Виникає гостра потреба у своєчасній та якісній психологічній підтримці осіб, які пережили травму. Це є надзвичайно важливим як для збереження індивідуального психічного здоров'я, так і для стабільності соціуму загалом. Існують різноманітні методи психологічної підтримки осіб, які отримали травму. Це різноманіття потребує їх системного аналізу для визначення ефективності та адаптивності до різних груп клієнтів, а також для розробки більш результативних стратегій роботи з травмованими особами. Потребують вивчення не лише окремі методи, але й комплексні програми, які враховують індивідуальні та соціальні чинники. У вітчизняній і закордонній практиці накопичено значний досвід надання психологічної підтримки, однак він потребує узагальнення та наукового осмислення. Систематизація знань сприятиме більшій ефективності психокорекційної роботи та створенню інноваційних підходів до психологічної допомоги. У контексті сучасних викликів дослідження питань психологічної підтримки осіб, які пережили травматичні події, має не лише наукове, але й суспільне значення.

Мета статті – познайомити з результатами проведеного комплексного аналізу методів, форм та умов ефективності психологічної допомоги особам, які пережили психотравмуючі події.

Виклад основного матеріалу. Психологічна травма – це глибоке порушення емоційної рівнова-

ги та когнітивної цілісності особистості, що виникає внаслідок дії надмірно стресових подій. У сучасній психології виокремлюють декілька типів травм: гострі, пов'язані з одноразовими кризовими подіями та хронічні, що виникають при тривалому впливі стресогенних факторів [2, с. 45]. Ступінь вираженості симптомів залежить від віку, рівня емоційної стійкості, соціальної підтримки та попереднього життєвого досвіду.

Наслідки травматичних подій для психіки є різноплановими й охоплюють емоційний, когнітивний та поведінковий рівні функціонування особистості. Серед основних проявів можна виділити емоційну лабільність, підвищену тривожність, порушення сну, нав'язливі спогади та уникання ситуацій, пов'язаних із травматичними переживаннями. Дослідники також наголошують на тому, що травматичний досвід може призвести до змін особистісних структур, зокрема до формування відчуженості, зниження рівня довіри до соціуму та втрати сенсу життя [3, с. 74]. У деяких випадках спостерігаються порушення когнітивних функцій, таких як концентрація уваги та пам'яті, що ускладнює професійну діяльність і повсякденне функціонування [1, с. 9]. Отже, психологічна травма є складним феноменом, наслідки якого виходять за межі психічного здоров'я, охоплюючи весь спектр життєдіяльності особи.

Психологічна травма може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу, депресивних станів та тривожних розладів. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) може розвинути у людей, які пережили війну, фізичний напад, стихійне лихо, пожежу, аварію чи напад тварин.

За даними досліджень, щонайменше 70,4 % людей протягом життя стикалися з травмуючими ситуаціями, приблизно у 4 % із них сформувався ПТСР [5]. Поширеність ПТСР залежить від ряду факторів,

таких як характер травми, стать, вік та соціально-культурні особливості. Дослідження показують, що серед чоловіків цей розлад діагностується у 0,5 % випадків, тоді як серед жінок – у 1,2 %.

Посттравматичний стресовий розлад може розвиватися у людей будь-якого віку, проте найчастіше він спостерігається серед молоді. Дослідження також свідчать, що приблизно у 80 % дітей, які зазнали опіків, через 1–2 роки після травми розвивається ПТСР, тоді як серед дорослих цей показник становить лише 30 %.

Труднощі у подоланні психічної травми також спостерігаються у літніх людей. З віком здатність до адаптації слабшає, а вплив стресу може посилюватися наявністю хронічних захворювань. Деякі дослідники зазначають, що дорослі жінки переживають психотравматичні події важче, ніж чоловіки. Водночас серед дітей спостерігається зворотна тенденція – хлопчики виявляють більшу чутливість до стресових факторів, ніж дівчата.

Посттравматичний стресовий розлад може розвинути не лише у людей, які безпосередньо постраждали від події, а й у тих, хто став її свідком. До групи ризику належать військові, рятувальники, родичі потерпілих, медичний персонал, пожежники та інші фахівці, які беруть участь у ліквідації наслідків травматичних подій [4, с. 44].

Психологічна підтримка людей при посттравматичному стресовому розладі може допомогти зцілити цей розлад, інтегрувати минуле, щоби врешті допомогти повноцінно жити в теперішньому і бути творцем свого майбутнього.

Психологічна підтримка базується на різних теоретико-методологічних підходах, це забезпечує комплексність допомоги. Можна виділити психодинамічний, когнітивно-поведінковий, гуманістичні, тілесно орієнтовані підходи. Вони дозволяють адаптувати методи психологічної підтримки до індивідуальних особливостей клієнта й конкретного контексту травми.

Психологічна допомога передбачає також обстеження осіб, які отримали травму, при обстеженні використовуються різні шкали та методики, які дозволяють кількісно оцінити рівень психотравматичних симптомів. Ефективна психокорекційна робота включає, крім етапів діагностики, планування заходів, їх апробацію та постійний моніторинг результатів.

Можна виділити також фактори, які впливають на ефективність психологічної допомоги особам, які отримали травми, а саме: соціальну підтримку, рівень мотивації клієнта та професійну підготовку психолога. Кваліфікаційний рівень психолога безперечно впливає на прогрес клієнта, а системність та регулярність занять є ключовими факторами успішного відновлення клієнтів в посттравматичний період. Крім того, індивідуальні та групові заняття сприяють кращому емоційному відновленню, а комплексний підхід із залученням кількох методик забезпечує стійкий результат.

Психологічна підтримка осіб, які пережили травматичні події, є комплексним процесом, що потребує індивідуального підходу. Різні типи травм вимагають специфічних методів втручання. Ефективними є інтегровані програми, що поєднують когнітивні, поведінкові та творчі методики.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають можливість зробити такі висновки: своєчасне втручання психолога, який використовує різноманітні механізми захисту та адаптації відповідно до типу травми, сприяють стабілізації психоемоційного стану клієнтів в посттравматичний період; існує необхідність індивідуального підходу до планування підтримки та втручання, інтеграції психотерапевтичних та соціальних методів, це підвищує ефективність відновлення клієнтів; необхідна комплексна психологічна підтримка осіб, які пережили травматичні події; ефективність допомоги значною мірою залежить від індивідуальних характеристик постраждалих, соціальної підтримки, професійного рівня фахівців та методичних підходів, що застосовуються у психокорекційній практиці.

Слід відзначити також необхідність системного підходу до організації психокорекційних заходів і важливість міждисциплінарної взаємодії, поєднання індивідуальної та групової роботи, це значно підвищує результативність психокорекційних програм; психотерапевтичні програми повинні бути гнучкими, адаптованими під різні категорії клієнтів та здатними ефективно реагувати на сучасні виклики; потрібен комплексний підхід, що поєднає методичні, організаційні та соціальні аспекти.

Лише поєднання доказової бази, практичного досвіду та гуманістичних принципів дозволить забезпечити максимально ефективну допомогу постраждалим. У цьому контексті сучасна психологічна підтримка розглядається не як разове втручання, а як системний і тривалий процес, спрямований на відновлення адаптивних ресурсів особистості. Зрештою, головною метою таких підходів є не тільки зменшення симптомів, але й сприяння розвитку здатності людини жити повноцінно, попри досвід травматичних подій.

Література

1. Васильєв С. П., Зубовський Д. С. Психодіагностика посттравматичного стресового розладу у військово-службовців. *Український психологічний журнал: зб. наук. пр. Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2016. № 1. С. 6–16.
2. Герасименко Л. О., Скрипніков А. М., Ісаков Р. І. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. *Посттравматичний стресовий розлад: навч. посіб.* Київ: ВСВ «Медицина», 2023. 120 с.
3. Дегтяренко-Мельник Т., Бобро О., Яготін Р. Наслідки психотравмуючих подій у сучасних умовах воєнного часу з позиції адаптивної абілітації. *Наука і освіта*. 2024. № 3. С. 72–80.
4. Зликов В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
5. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти: метод. посіб. / упоряд.: Д. Д. Романовська, О. В. Ілашук. Чернівці: Технодрук, 2014. 133 с.

Mykhalchenko N. V., Professor of the Department of Primary Education, Educational and Scientific Pedagogical Institute named after V. O. Sukhomlynskyi of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), madamnatali1976@ukr.net

Krynytska O., Student of the Specialty 053 Psychology, Education and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), indigofond@ukr.net

PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PERSONS WHO HAVE SURVIVED TRAUMATIC EVENTS: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF METHODS, EFFECTIVENESS AND INFLUENCE FACTORS

The article summarizes the results of a study of methods of psychological support for people who have experienced trauma. These results will help determine the effectiveness and adaptability of methods to different groups of clients and develop more effective strategies and psychocorrectional programs for working with them. The need for timely and high-quality psychological support for people who have experienced a traumatic event to preserve individual mental health and for the stability of society is extremely important today, when the number of cases of psychotraumatic situations is constantly growing.

Keywords: psychological trauma, post-traumatic stress disorder, psychological support, diagnostics, psychocorrectional programs.

УДК 159.944:37

Михальченко Н. В.

професор кафедри початкової освіти, Навчально-науковий педагогічний інститут імені В. О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна Миколаїв), madamnatali1976@ukr.net

Михальченко І. В.

викладач Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова» (Україна Миколаїв), igormihalcenko685@gmail.com

СИМПТОМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ ТА ФАХІВЦІВ

Проаналізовано симптоми професійного вигорання. Особливу увагу приділено типам прояву професійного вигорання та аспектам професійного вигорання. Визначено типові та базові симптоми професійного вигорання працівників. Зроблено висновок про важливість подальших досліджень з метою розвитку стресостійкості педагогів та вчителів.

Ключові слова: професійне вигорання, симптоми професійного вигорання, типи прояву професійного вигорання, аспекти професійного вигорання, профілактика професійного вигорання.

Інформаційний динамізм, притаманний ХХІ століттю, та змінність соціально-економічних, суспільно-політичних, морально-духовних цінностей суспільства ставить перед особистістю безліч проблем. Одна з них – це обґрунтований професійний вибір, становлення і розвиток особистості професіонала. Від його позитивного вирішення залежить не тільки фізичне життя людини, але й особистісне самоствердження, психічне здоров'я та досягнення особистістю вершин «акме». Емоційне благополуччя фахівця є одним із визначальних факторів професійного життя, а повноцінне психічне здоров'я – важливою умовою професійної діяльності.

Зауважимо, що термін «професійне вигорання» вперше використав американський психіатр Х. Дж. Фрейденбергер для позначення психічного стану здорових людей, які постійно перебувають в емоційно перенавантаженої атмосфері у зв'язку з тим, що їх професійна діяльність вимагає інтенсивного спілкування. Подальші дослідження цього феномена стосувалися професійної діяльності медичного персоналу та працівників соціальної сфери.

Цю проблематику досліджували закордонні та вітчизняні психологи, а саме: М. Буриш, Г. Діон, К. Маслач, С. Джексон, Г. Сельє, В. Бойко, Н. Водоп'янова, Г. Ложкін, Н. Левицька, Л. Карамушка, Т. Зайчикова, В. Орел, Т. Форманюк, С. Максименко.

Професор Каліфорнійського університету К. Маслач трактує професійне вигорання як синдром фізичного та емоційного виснаження, визначає його складові: розвиток негативної самооцінки, пасивне ставлення до роботи, втрата розуміння й співчуття. Психолог зазначає, що професійне вигорання – це не втрата творчого потенціалу, а емоційне виснаження, що виникає на тлі стресу у процесі міжособистісного спілкування.

Професійне вигорання як стресова реакція є наслідком тривалих напружень середньої інтенсивності, тому, синтезуючи визначення стресового процесу за Г. Сельє (стадій тривоги, резистентності, виснаження), погоджуємося, що цей синдром можна вважати третьою стадією зі стійким і неконтрольованим рівнем збудження [3].

Професійне вигорання – багатовимірний, пов'язаний з роботою, і насамперед психічний синдром, який виникає на різних етапах професійної діяльності звичайних людей та характеризується поступовою втратою під дією пролонгованого професійного стресу емоційної, когнітивної і фізичної енергії, і виявляється у симптомах психоемоційного виснаження, хронічної втоми, цинізму та зниження задоволення від виконаної роботи. Вигорання не одномоментний процес, воно розвивається поступово, здебільшого зовсім непомітно для того, хто вигорає.

ЗМІСТ

ІНКЛЮЗІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ

ВІТАЛЬНІ СЛОВА	4
<i>Бережник О. В., Коренева Ю. П.</i> Емоційна грамотність як чинник збереження психологічного здоров'я студентської молоді в умовах соціальної нестабільності.....	6
<i>Білокамінська Л. А., Чугуєва І. Є.</i> Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінок.....	8
<i>Демкова Н. Ю., Рогальська-Яблонська І. П.</i> Особливості адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності	10
<i>Дігтяренко В. Ю., Литвиненко І. С.</i> Захисні механізми психіки в умовах стресових ситуацій.....	12
<i>Заїка Г. О., Олексюк О. М.</i> Соціально-психологічна робота з жінками, які стали жертвами домашнього насильства.....	14
<i>Карсканова С. В., Прийма О. М.</i> Особливості сепарації підлітків з особливими освітніми потребами.....	16
<i>Карсканова С. В., Ніязов Р. В.</i> Вибір стратегій поведінки особистості при внутрішньоособистому конфлікті.....	18
<i>Кравчук О. Ю.</i> Інклюзивне освітнє середовище в закладах вищої освіти: концепції, виклики та траєкторії розвитку	21
<i>Кравчук О. Ю.</i> Штучний інтелект як інструмент підтримки практики психологів у роботі з інклюзивними учнями.....	23
<i>Кравчук О. Ю., Новікова Г.</i> Інклюзивні підходи до психосоціальної підтримки підлітків: адаптація до різних потреб та контекстів	25
<i>Кравчук О. Ю., Райковська В. М.</i> Профорієнтація дітей з особливими потребами: міжгалузевий підхід, індивідуальна підтримка та інклюзивні траєкторії розвитку.....	27
<i>Кравчук О. Ю., Ускова О. М.</i> Моніторинг розвитку соціальних навичок за допомогою ШІ: приватність, етика та інтерпретація результатів	29
<i>Кравчук О. Ю., Христиановська Л. А.</i> Роль сім'ї та партнерського оточення в процесі психологічної реабілітації жінок	31
<i>Курчатова А. В.</i> Теоретико-методологічні підходи розкриття механізмів реалізації супервізії в інклюзивній освіті.....	33
<i>Ларченко І. В., Богданова О. В.</i> Інноваційні тенденції та впровадження технологій штучного інтелекту у вищій освіті.....	35

Ларченко І. В., Іщенко О. А.	Модераційний ефект емоційного інтелекту у збереженні автономної мотивації студентів в умовах стресогенності.....	38
Ларченко І. В., Іщенко Я. П.	Взаємозалежність когнітивних та емоційних процесів у стані довготривалого стресу в осіб, що мешкають у прифронтових зонах.....	40
Литвиненко І. С.	Послуга раннього втручання – перша сходинка інклюзії.....	43
Литвиненко І. С., Гончарова О. О.	Емоційне вигорання працівників гуманітарної сфери та представників допомагаючих професій в контексті ургентного реагування	44
Литвиненко І. С., Джигота Е. В.	Деякі аспекти психологічної допомоги військовим після повернення з зони бойових дій засобами арттерапії.....	47
Литвиненко І. С., Малюжеко М. В.	Формування пізнавальної мотивації у дітей молодшого шкільного віку	49
Матко Д. А., Олексюк О. М.	Вплив соціальних мереж на формування ціннісно-сислової сфери особистості.....	51
Матко Д. А., Олексюк О. М.	Соціальні мережі як середовище конструювання ідентичності та ціннісних пріоритетів.....	53
Межуєва К. Д., Олексюк О. М.	Особливості ментального здоров'я жінки у перинатальний період	55
Межуєва К. Д., Олексюк О. М.	Психологічні особливості адаптації до вагітності та подолання ознак посттравматичного стресового розладу, отриманого внаслідок пережитих психотравмуючих ситуацій.....	57
Михальченко Н. В.	Складові готовності майбутніх вчителів початкових класів до розвитку рефлексії учнів в умовах інклюзивного навчання	60
Михальченко Н. В., Криницька О. О.	Психологічна підтримка осіб, які пережили травматичні події: комплексний аналіз методів, ефективності та факторів впливу	63
Михальченко Н. В., Михальченко І. В.	Симптоми професійного вигорання педагогів та фахівців	65
Мірзоян К. О.	Взаємозв'язок самооцінки та рівня самоактуалізації у творчих особистостей.....	68
Мочалова О. В.	Особливості розвитку пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку.....	69
Олексюк О. М., Корнієнко В. А.	Особливості проявів ПТСР у військових і шляхи запобігання.....	71
Прасол Д. В.	Характер і причини визначення інвалідності серед осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту за умови інклюзивного навчання.....	73
Сінченко В. М., Коренева Ю. П.	Майндфулнес-практики як засіб збереження психоемоційної стійкості у волонтерській діяльності в умовах воєнного часу	75
Сеннар К. Б., Олексюк О. М.	Вплив професійного іміджу на ефективність консультативної діяльності психолога	77
Сеннар К. Б., Олексюк О. М.	Імідж психолога як чинник успішної професійної реалізації	79

Ткаченко О.	Прояви булінгу в закладах середньої освіти.....	81
Тур О. В.	Управління інклюзією у закладах вищої освіти: стратегії формування інклюзивної культури та їх вплив на результативність закладу освіти.....	82
Чугуєва І. Є., Мачечук Н. В.	Психологічні чинники соціальної реінтеграції учасників бойових дій	84
Яблонський А. І., Савицький О. В.	Теоретичні підходи до вивчення бойового стресу у військовослужбовців.....	86

МИКОЛАЇВЩИНА І ПІВНІЧНЕ ПРИЧОРНОМОР'Я: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Бєляков Д.	Імператорський Новоросійський університет – метеорологічна перлина Північного Причорномор'я.....	89
Галєєва М.	Психологічна допомога сім'ям загиблих воїнів.....	91
Гей С. П.	Грецькі топоніми Північного Причорномор'я: історико-лінгвістичний аспект	92
Гранченко М. В., Хрящевська Л. М.	Відкриття перших закладів освіти в Одесі (1794–1830-ті рр.)	95
Коваль Г. П., Ляшенко І. О.	Висвітлення моментів життя караїмів Одеси на сторінках газети «Одесские Новости» в кінці XIX – на початку XX ст.	96
Костирко Т. М.	Штучний інтелект як інструмент збереження культурної спадщини університетів.....	97
Нефьодов Д.	Освітнє та громадське значення історичного краєзнавства в сучасних вітчизняних закладах освіти	99
Рижева Н., Довбня В.	Пам'яткоохоронна діяльність на території Миколаївської області (2000–2019 рр.).....	101
Рижева Н., Михайлов М.	Культурні взаємовпливи у декоративному оздобленні піхов мечів Київської Русі	102
Семешин Е.	До біографії Валерії Містюк: Уродженка Миколаєва в історії радянської психології.....	104
Сергієва Ю. С., Матвієнко Л. В.	Експерименти на Засільському цукровому заводі: історичний екскурс.....	105
Тернович Б. П.	Голокост на Миколаївщині.....	106
Ткаченко О.	Прояви булінгу в закладах середньої освіти: теоретичний аналіз	107
Філенко А., Нефьодов Д.	Західна історіографія господарської реформи у СРСР 1965 р.	108
Фьольдварі Шандор.	Український газ під Чорним морем і перспективи турецьких інвестицій	111
Шевченко А.	Становлення землеробства у Буджаку на початку XIX ст.	112
Шевчук В.	Український націонал-комунізм 1918–1921 рр.: історіографічний та джерелознавчий аналіз	114

ДИЗАЙН

Данильченко Н. В., Гавловська Д. А.	Сучасні концепції в проектуванні дизайну плавучих будинків	116
Матійко Н. О., Бєлосвіт Я. О.	Управління дизайном в епоху цифрових технологій: синергія комп'ютерної графіки та креативних процесів.....	118
Матійко О. В., Обухова В. О.	Сучасні текстильні матеріали в інтер'єрних макетах: імітація оббивки і декоративних елементів.....	119
Портнов Д., Атанова Є.	Значення академічного рисунка у формуванні конструктивного мислення майбутніх дизайнерів.....	121

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ**Вакуліна Л. М., Лагерний Д. І.**

Фізичне виховання як компонента патріотичного формування молоді 123

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ**Бобіна О. В.** Як працює Гуманітарний інститут на четвертий рік Великої війни 126**Валуєва Ю. А., Чурсіна А. О., Шаповалова І. В.**

Розвиток освіти південної України у XIX–XX ст. 130

Васильєва В. В., Лукашик В. І., Шаповалова І. В.

Війна і психічне здоров'я українців в умовах воєнного стану 132

Волкотрубенко Є. О., Шаповалова І. В.Еволюція портової інфраструктури Миколаївщини
як чинник економічного зростання південного регіону 135**Запесочний Н. О., Шаповалова І. В.**Розвиток суднобудівної промисловості Миколаївщини:
історичний вимір та сучасні перспективи 136**Залізко А. С., Шаповалова І. В.**Формування багатонаціонального культурного середовища
Північного Причорномор'я (кінець XVIII ст. – XIX ст.) 138**Корольова Т. М., Кравчук О. Ю.**Психологічні чинники медіаграмотності як елемент соціальної
компетентності індивіда 140**Михальченко Н. В., Молчанова О. М.**Готовність майбутніх вчителів початкових класів
до організації навчальної діяльності молодших школярів 141**Моїсеєнков А. В., Шаповалова І. В.** Особливості соціально-економічного життя

Північного Причорномор'я у період 1917–1921 рр. 144

Надточій І. В.Взаємодія медицини та освіти у реалізації програм раннього
втручання у розвиток дитини 146

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ 154

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ 155

Наукове видання

ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК НУК

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 18

Редколегія не завжди поділяє погляд авторів статей.
За достовірність викладених фактів відповідальність несе автор.

Формат 60×84¹/8. Ум. друк. арк. 18,1. Тираж 100 пр. Зам. № 3012-1.

Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г. В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво МК № 11 від 26.01.2007 р.